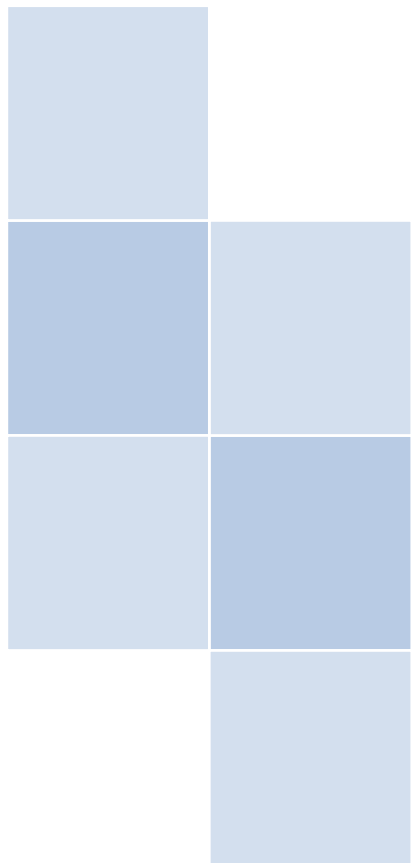

2008.

SPORTÁGI ISMERETEK
ERDŐSI ZOLTÁN

Sportági ismeretek

Bevezetés

A *Sportági ismeretek* tantárgy oktatásának kettős célja van. Az alkotók egyrészt szeretnék, ha egy adott sportágot űző diák más sportágak történetével, szabályaival, leghíresebb személyiségeivel is tisztábban lenne. Másrészt olyan általános ismereteket szeretnék közölni, melyek birtoklása nélkül a modern sportéletben aktív szereplőként jelen lévő szakember nem vallhatná magát *jól felkészült, széles látókörű szakembernek*.

(előszóba:

Három megjegyzést, tanácsot szeretnénk hozzáfűzni a munkakönyv használatához.

1. Az egyes fejezetekben dőlt betűvel emeltük ki a fontosabbnak vélt neveket, és a meghatározó, vagy tanári magyarázatra szoruló „problémásabb” kifejezéseket.
2. A sportági fejezeteket záró nemzetközi és magyar sportalakok kiemelése sokszor szubjektív. Azok feldolgozását, bővítését, szűkítését a tankönyv használóira bízuk.
3. A *Nézz utána!* címszavakkal ötleteket kívánunk adni gyűjtőmunkák, kutatások témájához. Természetesen az ezirányú orientáció is szubjektív...)

Sportágak csoportosításának szempontjai

Manapság több ezer sportágot ismernek és üznek szerte a világon. A népi eredetű játékoktól kezdve, a tradicionális sportágakon át a nap, mint nap születő, extrémnek nevezett sportágakig. Már a felsorolás is szinte reménytelen vállalkozásnak tűnhet. A *sportágak száma* azonban csak az egyik problémája a rendszerezésnek.

Figyelembe kell venni, hogy hol, mikor és kinek szól az adott rendszerezés. Kultúránként, országonként (sőt néha országrészenként) is eltérnek az *egyes sportágak* szerepének, fontosságának *megtételei*. Ennek történelmi, földrajzi, gazdasági, társadalmi okai lehetnek. (Például téli sport, őr sportok, kínai népi játékok, japán harcművészet)

A harmadik problémája egy rendszerezésnek maga a *szempont megválasztása*. A Magyarországon üzött több száz sportágot is számtalan módon lehet csoportosítani.

Csak néhány példát hadd említsünk:

I. Sportágakat csoportosíthatunk sporttudományos szempontok szerint:

- mozgásszerkezeti szempont szerint beszélhetünk ciklikus és aciklikus mozgásokról.
- élettani (oxigén felhasználás) szempont szerint aerob és anaerob sportágakról.

II. Statisztikai rangsorok szerint:

- nézettségi adatok alapján.
- sportágot üzők száma alapján.
- gazdasági mutatók alapján.

III. Sporttörténeti szempontok szerint:

- a sportágak kialakulásának sorrendje alapján.
- a társadalmi jelentőségük alapján.
- (sport)politikai jelentőségük alapján.

A fentiek mellett még több tucatnyi csoportosítási szempont létezik, létezhet.

Tankönyvünkben egy vegyes megoldást választottunk. Természetesen ezáltal sokszor szubjektív döntések születtek. Ezekkel vitába is lehet szállni, ezért az alábbiakban igyekszünk érvelni a csoportosításunk mellett.

A tartalomjegyzékre pillantva látjuk, kiemelt fejezetként szerepel a három *alapsportág*, az Atlétika, az Úszás és a Torna.

Alapsportágnak tekintjük ezeket, mivel az összes többi sportág mozgásanyaga ezen sportágak valamelyikén alapszik. Az első fejezetbe tehát tudományos szempontok szerint soroltuk a sportágakat.

A második csoportba a labda(sport)játékok kerültek. Ez *társadalmi és gazdasági szempont* szerint is előre kívánkozik. Napjainkban a legtöbb sportoló és néző is a „labdás” sportágak népes családjához tartozik, ezért ezek kivétel nélkül (nyereséges) gazdasági tényezők is.

A számtalan labdajáték közül azt a hatot vettük előre, melyek Magyarországon jelentős múlttal és jelennel rendelkeznek.

A harmadik csoportba azok az olimpiai sportágak kerültek, amelyekben a magyar sportolók szereztek már aranyérmeket az *újkori olimpiai játékokon*. Ezeket tüntettük fel tradicionális sportágakként. Tradicionálisak egyrészt a magyar történetük és a magyar sikerek kapcsán. Másrészt ezáltal is szeretnénk kifejezni és tudatosítani olvasóinkban, hogy Magyarország már a kezdetektől az újkori olimpia eszméjének elkötelezett híve és jelenleg is mind a magyar társadalom, mind a magyar (sport)politika versenysport-felfogásának középpontjában a nyári olimpiai játékok áll.

A könyv hátralevő három részében külön szerepet kapnak: a nyári olimpiai játékok programjának aktuális sportágai; a téli olimpián szereplő sportok és végül azok a sportágak, melyek – egyelőre még - nem szerepelnek az ötkarikás játékokon, de gazdasági, vagy társadalmi szerepüknél fogva igencsak jelentősek. Ilyenek például a technikai sportok és az extrém sportok.

1. Alapsportágak

1.1. Atlétika

Mürón: Diszkobolosz

Sportág történet

Ez az eredeti *olimpiai* sportág. Az írott emlékek az első olimpiáról a Kr. e. 776-os esztendőben tudósítanak. Arról is beszámolnak, hogy csupán egyetlen szám szerepelt a programban: a stadionfutás. *Olümpiában* egy stadiont, azaz 192 métert kellett futniuk a bajnoki babérra áhítozóknak. Később, amikor bővült a paletta, szintén elsősorban a ma atlétikaként ismert sportág számait "találták fel" a nagy elődök: a hosszabb távok mellett rendeztek távolugrást, diszkoszvetést (*Mürón* szobra minden ókori művészetről szóló könyv slágerképe), gerelyhajítást. Hasonló versenyeket rendeztek az olümpiaihoz hasonló iszthmiai, nemeai és püthiai játékokon. Később sem csökkent ezen műfajok népszerűsége. Nincs olyan

XX. század előtről származó sportkrónika, amelyből hiányoznának az atlétikai viadalokról szóló tudósítások.

Olimpiai múlt

Akárcsak az ókorban, az újkorban is az atlétika jelenti a játékok csúcsát. Ez a *sportok királynője*. A 19. században a katonai testületekben világszerte egyre nagyobb szerep jutott a torna és az úszás mellett az atlétikának. Sőt, a hagyományok és a sportág egyszerű elsajátítása miatt egyre gyakrabban rendeztek bemutatókat és amatőr versenyeket, főként Nyugat-Európában, majd az Egyesült Államokban. A sportág sikertörténetének méltó megkoronázása természetesen az első újkori olimpiai játékok volt. 1896-ban az athéni olimpia első versenyszáma a 100 méteres síkfutás egyik előselejtezője volt, a modern kor első bajnokaként pedig a hármasugró *James Connollyt* tiszteljük.

A népszerűsége azóta sem csökkent: az olimpiai játékok legfontosabb eseménye, versenyszámait figyelik a legtöbben a helyszínen és a tévékészülékek előtt, a mindenkori helyszínen a központi stadion ad helyet versenyeknek, azaz közvetlenül a *rekortán* mellett lobog a szent láng. Az olimpiatörténet legnagyobb csillagai szinte egytől egyig a futópályákon váltak világhírűvé - egyébként pedig népszerűségével (a tekintetben, hogy hányan üzik a világon) csak a futball vetekedhet.

Szinte említeni sem kell, hogy az atlétikai viadalokat 1896 óta minden egyes olimpiai játékokon megrendezik, 1928 óta a nők számára is. Noha eleinte a gyengébb nem csupán néhány számban indulhatott, ma már csupán pár apróságban tér el a férfiak és a nők programja: az urak két, a hölgyek egy gyaloglószámában vetélkedhetnek, továbbá tíz méterrel rövidebb a gátfutópályájuk, és három próbával kevesebb vár rájuk az összetett viadalokban. A versenyszámok rendje egyébként 1932-re kialakult, azóta apróbb változások történtek csupán. Meglehető, ez is hozzájárult a sportág rendkívüli népszerűségéhez, amin az sem tompított, hogy legnagyobb visszhangot kiváltó *doppingbotrányok* is atléták nevéhez fűződnek.

Szabályok

Az atlétika szó gyakorlatilag tucatnyi sportágot takar: aki ült már olimpiai stadion lelátóján, az tudja, semmi máshoz nem fogható élmény, amint egyszerre három-négy vagy még több eseményt kell figyelemmel követni. Az alábbiakban csak az ötkarikás játékokon szereplő versenyszámok szabályairól írunk.

A sporttudomány négy csoportba sorolja az egyes versenyszámokat. Futószámok, dobószámok, ugrószámok, összetett számok.

A futószámok

Rövid távok: 100, 200, 400méteres síkfutás; 100, illetve 110, és 400méteres gátfutás;

Középtávok: 800, 1500méteres síkfutás, és 3000méteres akadályfutás;

Hosszútávok: 5000, 10 000méteres síkfutás, maratoni futás (42 192m);

Váltók: 4x100, 4x400méteres síkfutás,

Gyaloglás: 10, illetve 20, és 50km.

A dobószámok

Súlylökés

Diszkoszvetés

Kalapácsvetés

Gerelyhajítás

Az ugrószámok

Távolugrás

Magasugrás

Hármasugrás

Rúdugrás

Az összetett számok

Hétpróba (hölgyeknek): 100m gátfutás, magasugrás, súlylökés, 200méteres síkfutás, távolugrás, gerelyhajítás, 800méteres síkfutás

Tízpróba (férfiaknak): 100méteres síkfutás, magasugrás, súlylökés, távolugrás, 400méteres síkfutás, 110m gátfutás, diszkoszvetés, rúdugrás, gerelyhajítás, 1500méteres síkfutás.

Mindezen műfajok szabályait részletesen leírni aligha érdemes, mindazonáltal egy rövid összefoglalást megkísérlünk.

Futószámok

A *sprints*számokban nagyon fontos a rajt: jelenleg egy rossz start megengedett versenyzőnként, a második után kizárják a vétkest. Az 1.22-1.25 méter széles pályák vonalaira tilos rálépni, vagy a szomszéd pályát érinteni. Ez szintén kizárást jelent. Fontos még, hogy a 100 és a 200 méteres síkfutásnál az időeredmények esetleges csúcscsúcsá nyilvánítását befolyásolja a szélmérő: ha az 2 méter/másodpercnél erősebb hátszelet mutat, akkor az elért időeredmény nem hitelesíthető rekordként. Célba érésnél, és ez valamennyi futószámra vonatkozik, kizárólag a felsőtestet figyelik a bírók egy szorosabb befutónál, azaz csak a nyak és a csípő közötti rész számít, a fej, a kar, a láb, a lábfej egyáltalán nem. A *váltó*számokban viszont csak a váltóbotot figyelik, annak a pozíciója számít az érvényességénél: a futóknak egy húszméteres területen

(váltózónán) belül kell társuk markába nyomni a 28-30 centiméteres botot. 4x100 méteres síkfutó váltón minden négyes a saját pályáján fut, 4x400 méteres váltónál az első futó még a kisorsolt pályán adja át a botot, a második viszont már bevághat a belső körre az első kanyart követően. A továbbiakban a szerint állnak fel a váltáshoz, hogy a pályán lévők milyen sorrendben követték egymást 200 méterrel a váltás előtt. A bírók ez alapján sorolják be a harmadik, illetve a negyedik futókat (belül áll az első, majd kifelé a többiek), és ezen akkor sem lehet változtatni, ha a sorrend változik a második kétszáz méter során.

800 méteres síkfutóknak az első kanyar végéig a saját pályájukon kell maradniuk, utána vághatnak be, és folytathatják útjukat a legbelső körön. A 100-800 méteres számokban nyolc versenyző jut a döntőbe, 1500 méteren tizenkettő, 5000-en tizenöt, 10 ezren húsz. Ezek már "tömegrajtos események", azaz egy köríves startvonalról indulnak a versenyzők, de rögtön az elejétől kezdve a belső körön futhatnak. A szabályok szerint elvben tilos a lökdösődés, az ellenfél taszigálása, ettől függetlenül igen kiélezett helyzetekben a "finom könyökmunka" sok értékes másodpercet jelenthet.

A *gátfutóknál* a férfiaknak mindkét távon tíz, 1.07 méter magas gáton kell átfutni. Az első gát a starttól a rövidebb távon 13.7 méterre, a 400 méteres távon 45 méterre van. A hölgyeknél a gátak magassága 83 centiméter, és a 100 méteres pályán nyolc és fél méterenként kell átfutni rajtuk.

Az *akadályfutás* küzdelmei során a versenyzőkre 28 sima gátvétel, és a vizesárok hétszeri átugrása vár. Ezen akadályok majd' egy méter magasak, viszont ellentétben a gátfutással, akadályt jelentenek, azaz nem feldönthetők, szilárdan a talajhoz vannak rögzítve, és tíz centiméter széles a tetejük, azaz rájuk léphetnek a futók. (Angol nevét "steeplechase" - toronyüldözés - onnan kapta, hogy az első akadályversenyeket két falu két temploma között rendezték.)

Ugrószámok

Magasugrás. A létező legigazságosabb műfajnak mondják, ahol - és ezzel valóban az egyetlen valamennyi között, beleértve az atlétikán kívüli sportágakat is - nincs külső emberi tényező, a bírók csak a zászlót emelik, de nem szólhatnak abba bele, hogy az egyébként négy méter hosszúságú lécs leesik-e vagy sem. Egyéb meghatározások: a nekifutó pályának minimum húsz méter hosszúnak kell lennie, az ideális 25 méteres. A versenyzők egy, maximum két jelölőt rakhatnak le, amellyel saját maguknak segíthetnek nekifutás közben. Egy-egy kísérletnél egy-másfél perce van az ugrónak a végrehajtásra, később, amikor már csak hárman maradnak, ez az idő három percre növekedhet. A résztvevők bármilyen

magasságon "nyithatnak", és bármelyik magasságot kihagyhatják - csupán egyvalami biztos: három egymást követő hiba (azaz a lécs leverése) a versenyző kiesését eredményezi, függetlenül attól, hogy a három hiba elkövetése során ugyanazon a magasságon volt-e a lécs vagy sem. Holtversenynél az végez előrébb, aki az utolsó érvényes magasságon kevesebbet hibázott. Ha ez megegyező, akkor az összes kevesebb verőhiba dönt. Ha ezek száma is megegyezik, akkor holtversenyt hirdetnek, de csak ha ez nem az első helyen alakul ki. Az utóbbi esetben lejjebb viszik a lécs, és következik az extra kör, amíg el nem dől a párharc.

Rúdugrás. Bármilyen anyagból készült, bármilyen hosszúságú rudat használhatnak a versenyzők ahhoz, hogy átlendüljenek az adott magasságon. A nekifutó hosszának 40 és 45 méter között kell lennie, ennek végén áll egy egy méter hosszúságú rés, amely hatvan centi széles a bemeneti nyílásnál és tizenöt a végén. Ebbe kell beleállítani a rudat az elugrásnál. Ugrásonként két perc áll rendelkezésre a versenyzőknek, a verseny vége felé viszont, három állva maradt résztvevőnél, ez akár négy perc is lehet. Minden más szabály ugyanaz, mint a magasugrásnál.

Távolugrás. Szintén 40-45 méteres a nekifutó, amelynek a végén egy homokgödör található. A gödör előtt helyezkedik el az elugró lécs: ennek a gödör felőli széle számít az ugrásnál. Ha a versenyző a cipőjével érinti az a mögötti területet (egy finom anyag jelzi, ha ott nyomot hagy az ugró), akkor az ugrás érvénytelen. Az ugrást a lécs említett végétől mérik úgy, hogy annak hossza megegyezik a lécs vége és a homokban hagyott első látható nyom távolságával (utóbbinál teljesen mindegy, hogy mely testrészével hagyta ott az atléta). Az olimpián kvalifikációt rendeznek az indulók számára, ahonnan a legjobb tizenkettő jut a döntőbe: az első három ugrást követően a legjobb nyolc folytatja, s van további három kísérlete, Ezen hat ugrás legjobbika számít a végeredménynél, a további ugrások kizárólag az esetleges holtverseny eldöntésénél érdekesek. Még egy kikötés van: tilos szaltózni.

Hármasugrás. Az első elugrást követően a versenyzők az elrugaskodó lábukra érkeznek, majd még egy ugrás a másik lábukra, és ezt követően repülnek a gödörig. (Tehát jobb-jobbal; vagy bal-bal-jobb lesz a három ugrás sorrendje a lábak tekintetében.) Minden más szabály egyezik a távolugrásával.

Dobószámok

Súlylökés. A 7.2 kilós súlygolyót (a hölgyeké csak 4 kg) egy 2.135 méter átmérőjű körből kell úgy eldobni, hogy a golyó nem ereszkedhet a váll vonala alá a lökés pillanatáig. A körből a versenyző nem léphet ki egészen addig, amíg a golyó földet nem ért, ellenkező esetben a

kísérlete érvénytelen. Ebben a szakágban, akárcsak a többi dobószámban, az olimpián 12 versenyző kerül a döntőbe, három kísérlet után azonban csak a legjobb nyolc folytathatja.

Diszkoszvetés. Két kiló a súlya és 22 centi az átmérője a diszkosznak, amelyet egy 2.5 méteres sugarú körből kell eldobni. Gyakorlatilag bármilyen technika szóba jöhet: a legjobb eredményt természetesen a forgásos módszerrel lehet elérni, de hogy hányat forog valaki, az rajta múlik, a lényeg, hogy a körből a diszkosz földet éréséig nem léphet ki. (A sportág érdekessége, hogy az atlétika történetének egyetlen olyan versenyszáma, amelyben az olimpiai játékokon nem született még világcúcs.)

Kalapácsvetés. A kalapács egy hétkilós vasgolyó, amelyet egy 121 centiméternél nem hosszabb, a végén fogóval ellátott lánchoz rögzítettek. Ezt kell - általában három-négy forgás során - felgyorsítani és elhajítani a 2.135 méter átmérőjű körből.

Gerelyhajítás. A gerely nem lehet könnyebb 800 grammnál, hossza 2.6 és 2.7 méter között van. 1986-ban a súlypontot és a markolatot tíz centivel följebb vitték, továbbá a gerely farkát megvékonyították, minthogy az addig használatos gerelyeket egyre messzebbre hajították, és azok egyre közelebb kerültek a stadion túlsó végéhez (a kelet-német *Uwe Hohn* 104.30 méteres világrekordja után döntöttek az átalakítás mellett). A gerelyt egy 35 méteres kifutó végén kell elereszteni (közben nem lehet pörögni). Ennek végét egy vonal jelzi, ehhez hozzáérni, ezt átlépni nem lehet, ellenkező esetben a kísérlet érvénytelen. Szintén érvénytelen a dobás, ha a gerely nem szúrja át a borítást (nincs hegye, mondja a szakzsargon).

Összetett számok

A férfiak *tízpróbájá*t két nap alatt bonyolítják le. Az első nap rendezik a száz méteres síkfutást, a távolugrást, majd a súlylökést, a magasugrást, végül a 400 méteres síkfutást. Másnap 110 méteres gátfutásban, diszkoszvetésben, rúdugrásban, gerelyhajításban és 1500 méteres síkfutásban versengenek. A fentebb található szabályok vonatkoznak valamennyi számra, két apró különbséggel: futószámokban két hibás rajtot engedélyeznek az indulóknak, míg a dobószámokban három kísérletük van versenyszámonként.

A hölgyek *hétprobájá*nak programja a következő. Első nap: 100 méteres gátfutás, magasugrás, súlylökés, 200 méter. Második nap: távolugrás, gerelyhajítás, 800 méteres síkfutás (1964 és 1980 között csak ötpróba volt, gerelyhajítás és 200 méteres síkfutás nélkül). Az egyes számokban nyújtott teljesítményeket egy meghatározott táblázat szerint pontokra számolják át, egy nem túl bonyolult, ugyanakkor tört-hatványozást is tartalmazó matematikai művelet során. Minden számban adott egy standard eredmény, amelyből levonják a versenyző eredményt, ezt előbb megszorozzák egy meghatározott szorzószámmal, majd a kapott

eredményt szintén egy előre meghatározott hatványra emelik - ez utóbbi értéke 1.08 és 1.81 között van. A táblázat a nemzetközi szövetség, az *IAAF* honlapján megtalálható.

Utcai számok

A *maratoni futóverseny* útvonalán minden ötödik kilométeren frissítő állomásokat állítanak fel, ezek között kilométerenként vizes standok vannak. Csak itt vehet magához bárminemű folyékony vagy szilárd segédanyagot a versenyző. Más külső segítséget nem vehet igénybe, bár 1984 óta a kijelölt orvos hozzáérhet a gyengélkedő vagy sérülést szenvedett futóhoz. Amennyiben a versenyorvos azt jelzi, hogy valaki nincs megfelelő fizikai állapotban a folytatáshoz, úgy a sportolónak kötelező feladnia a küzdelmet.

A maratoni futás napjainkra már nem csak az atlétikai világversenyek egyik száma, hanem egy önálló versenysport, sőt néha társadalmi esemény. Az amatőr sportolók egyik legkedveltebb versenye, hiszen ezeken az utcai versenyeken nem a többiekkel, hanem saját magunkkal küzdhetünk meg. Nem véletlen, hogy a leghíresebb „Marathon”-okra (New York, London, Berlin, Boston) 100-140 000 jelentkező közül sorsolják ki azon „szerencséseket”, akik elindulhatnak a gyilkos távon.

A maratoni táv kialakulásához több legenda is fűződik. A jól ismert görög-perzsa háborús események adják az alapot, amikor is i.e. 490-ben a Marathón-i csata győzelmének hírével egy görög harcos Athénig futott, hogy a város lakói ne engedjék be Dareiosz hajókon közeledő perzsa seregét. A harcos a városba érve felkiáltott: „győztünk”, majd a kimerültségtől holtan esett össze.

Az első újkori olimpiákon ennek tiszteletére álltak rajthoz a versenyzők, de mivel a Marathón-Athén távolságot ekkor még csak becsülni tudták, a futószám olimpiáról-olimpiára eltért. Ez komoly gondot okozott a felkészülésben, hiszen a versenyzők nem tudták pontosan, hány kilométerre számítsanak. Végül 1924-ben, a párizsi ötkarikás játékokon állapodtak meg, hogy visszatérnek az 1908-as (London) távhoz, amit azóta is maratoni távnak tekintünk, azaz 42 192 méter. Az érdekesség kedvéért utóbb lemérték a két görög város közötti távolságot is, mely mindössze 36 km.

A *gyaloglónál* népes bírói kar figyeli a versenyzők lépteit, hiszen a szabály elvben kimondja, hogy a versenyzőnek az egyik lábával mindig érintenie kell a talajt. Természetesen valamennyi induló igyekszik a lehető leggyorsabban kapkodni a lábait, és egyértelmű, hogy idővel már-már futnak gyaloglás helyett. Ilyenkor a pályabírók figyelmeztetésben részesítik a szabálytalankodót. Kétszer lehet büntetlenül lépkedni "légiesen", futni természetesen bármelyik periódusban tilos, a harmadjára a futballból ismert *piros lappal* kizárják a vétkest, ha kell, akár méterekkel a cél előtt is!

Leghíresebb atléták

Spiridon Luisz (Görögország), 1896 maratoni futás

Paavo Nurmi (Finnország), 1924-32, középtávfutó
Jesse Owens (USA), 1936, első színes bőrű olimpiai bajnok
Emil Zatopek (Csehszlovákia), 1948-56, középtávfutó
Lassa Viren (Finnország), 1972-76, középtávfutó
Carl Lewis (USA), 1984-2000, sprinter, 9x olimpiai bajnok
Sergey Bubka (Oroszország), 1992-2000, rúdugrás, 30x világsúcsústartó

Magyar olimpiai bajnokok

Bauer Rudolf, 1900 Párizs, diszkoszvetés
Csák Ibolya, 1936 Berlin, magasugrás
Gyarmati Olga, 1948 London, távolugrás
Németh Imre, 1948 London, kalapácsvetés
Csermák József, 1952 Helsinki, kalapácsvetés
Németh Angéla, 1968 Mexikóváros, gerelyhajítás
Zsivótzky Gyula, 1968 Mexikóváros, kalapácsvetés
Németh Miklós, 1976 Montreal, gerelyhajítás
Kiss Balázs, 1996 Atlanta, kalapácsvetés

Nézz utána!

- Melyek voltak az ókori pentatlon számai!
- Ki volt *E. Zatopek* felesége!
- Melyik olimpiai játékokon nyertek a *Fekete Kéz sportolói*!
- Ki volt az a maratoni győztes, aki mezítláb teljesítette a távot!
- Honnan ered a *flopp* magasugrás!
- Miről híresek az NDK női atlétái!
- Ki volt *Ben Johnson*!
- A 100, vagy a 200 méteres síkfutás világsúcsústartója a leggyorsabb sprinter, ki *Ő*!
- Ki volt az első *ABO* olimpiai bajnok atléta!

1.2. Úszás

Hajós Alfréd

Sportág történet

Az úszás az egyik legősibb sportág: a történelem előtti idők emberének is meg kellett tanulnia úszni, hogy átszelhesse az útjába eső folyókat és tavakat. Az ókori görögöknél is említik az úszást, a legemlékezetesebb módon a Hellészpontoszt (a mai Dardanellákat) áttempózó *Leandrosz*ról tudósít a mitológia, aki éjszakánként megtette az utat, hogy láthassa szerelmét, Hérát. Sportágként a 19. században kezdték űzni. Nagy-Britanniában 1873-ban alakult a Nemzeti Úszó Társaság, amely versenyeket szervezett. Ezen eseményeken a mellúszásra hasonló tempókkal haladtak az úszók, egészen addig, amíg egy brit úszóoktató, *Arthur Trudgeon* el nem látogatott dél-Afrikába, ahol látta, amint a helyiek a fejük fölé emelt karral gyorsítják magukat. Az élményt hazavitte Angliába, ahol a nálunk gyorsúszásnak nevezett úszásnem alapmozdulatát azóta is "*trudgeon-karcsapásnak*" nevezik. Ezt mellúszó lábtempóval kombinálták, egészen addig, amíg az 1880-as években *Frederick Cavill* a déli

tengereken meg nem figyelte a *krall*nak nevezett lábtempót. Az angol később Ausztráliában telepedett le, s ott oktatta a gyorsúszás ma is ismert mozgására.

Olimpiai múlt

Érdekesség, hogy a sportágot irányító legfőbb nemzetközi szervezet, a *FINA* csupán tizenkét esztendővel az első olimpiai játékokat követően alakult meg. Éppen ideje volt: gyakorlatilag mindenféle keret nélkül, elfogadott szabályok híján rendezték a versenyeket, meglehetősen változatos helyszíneken, és igen-igen egzotikus számokat is be-beiktatva.

Athénban például három számban rendeztek küzdelmeket: a 100 méteres táv beiktatása egyértelmű volt, ugyanakkor az 500 és 1200 méteres viadalok távja azóta is egyedinek számít a játékok történetében. Miképp az is, hogy 1896-ban a Zea-tengeröbölben versengtek egymással az úszók, négy évre rá a Szajnában, St. Louis-ban egy tóban, míg Londonban egy 100 méteres medencében. Itt legalább már nem rendeztek víz alatti viaskodást és 200 méteres akadályúszást (mint 1900-ban, Párizsban), illetve hosszanti merülőversenyt. (1904: az indulók beugrottak a vízbe, meg kellett merevedniük, és az nyert, aki a starttól a legtávolabb bukott mozdulatlanul dermedve a víz színe alá..) Az 1908-as játékokon rajthoz álló nyolc ország (köztük hazánk is, valamint Németország, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Nagy-Britannia, Svédország) végül 1908. július 19-én a londoni Manchester Hotelben megalakította a FINA-t, az úszósportot vezető világszervezetet. A célok egyértelműek voltak: egységes szabályok kialakítása az úszásban, műugrásban és vízilabdában; hivatalos világcsúcnyilvántartás, a lista vezetése; továbbá, hogy mindhárom szakágban meghatározott irányba tartson a fejlődés.

A FINA azóta a világ sportéletének egyik leginkább meghatározó szövetségévé nőtte ki magát, az úszás pedig az olimpiai játékok egyik legfontosabb eseményévé. Az utóbbi évtizedekben egyértelművé vált, hogy a játékok alapvetően két lábon állnak, az egyik az atlétika, a másik az úszás. Ezért rendezik az úszóviadalokat az első, az atlétikai versenyeket pedig a második héten.

Megjegyzendő még, hogy a "*freestyle*"-nak (szabadstílusnak) nevezett úszásnembben mindenki úolyan technikával halad, ahogy akar. Az olimpiatörténet első úszóbajnoka, a magyar *Hajós Alfréd* éppen azzal nyert 1896-ban, hogy a dunai szerb matrózoktól megtanulta a gyorsúszást, míg vetélytársai többsége mellúszásban haladt.

1904-ben jelent meg a hátúszás a programban, majd különválasztották a mellúszókat, akik közül a negyvenes években többen felfedezték egy kiskaput a szabályban, és rájöttek, hogy

sokkal gyorsabban haladnak, ha karjukat a fejük fölött, kinyújtva, egyszerre merítik a vízbe. *Székely Éva* forradalmasította végképp a technikát, s nyert pillangózva a mellúszók között 1952-ben. Ezt követően tiltották be ezt a technikát, legalábbis mellúszásban, s elfogadták negyedik úszásnemenként.

Szabályok

A versenyeken az úszók négy úszásnemben, valamint vegyesúszásban és váltószámokban viaskodnak:

1. *gyorsúszás*: 50, 100, 200, 400, 800, 1500m;
2. *hátúszás*: 50, 100, 200m;
3. *mellúszás*: 50, 100, 200m;
4. *pillangóúszás*: 50, 100, 200m;
5. *vegyesúszás*: 200, 400m (az úszásnemek sorrendje: pillangó-, hát-, mell-, gyorsúszás)
6. *váltók*: 4x100, 4x200m gyors; 4x100m vegyesváltó (sorrend: hát-, mell-, pillangó-, gyorsúszás)

A gyorsúszást leszámítva az úszásnemekben szigorúan szabályozzák a mozdulatokat, az úszás technikáját, és a fordulókat. Az utóbbi években rendkívüli módon megszigorították a rajt szabályait: a kiugrás azonnali kizárást von maga után úgy, hogy a versenyt nem lövik vissza, de a vétkes eredményét utólag törlik. Váltóban túlváltásnál három századmásodperc a tűrészhatár, ha ennél nagyobb idő telik el a célbaütés és a rajtkő elhagyása között, a kvartettet kizárják.

Leghíresebb úszók

Hajós Alfréd (Magyarország), 1896, az első olimpiai bajnok úszó
Johnny Weissmüller (USA), 1928, az első „percen belüli” 100-as gyorsúszó
Dawn Fraser (Ausztrália), 1956-64, 7x-es olimpiai bajnok
Mark Spitz (USA), 1972, 7 aranyérem 1 olimpián
Egerszegi Krisztina (Magyarország), 1988-1996, 5x-ös egyéni olimpiai bajnok

Magyar olimpiai bajnokok

Hajós Alfréd, 1896 Athén, 100, 1200m gyors
Halmai Zoltán, 1904 St. Louis, 50, 100yard gyors
Csik Ferenc, 1936 Berlin, 100m gyors
Székely Éva, 1952 Helsinki, 200m mell
Szőke Katalin, 1952 Helsinki, 100m gyors
Gyenge Valéria, 1952 Helsinki, 400m gyors

Női 4x100m gyorsváltó, 1952 Helsinki (Novák Éva, Novák Ilona, Szőke Katalin, Temes Judit, Littomeritzky Mária)

Wladár Sándor, 1980 Moszkva, 200m hát

Szabó József, 1988 Szöul, 200m mell

Darnyi Tamás, 1988 Szöul, 1992 Barcelona, 200m, 400m vegyes

Egerszegi Krisztina, 1988 Szöul, 200m hát; 1992 Barcelona, 100, 200m hát, 200m vegyes; 1996 Atlanta, 200m hát

Rózsa Norbert, 1996 Atlanta, 200m mell

Czene Attila, 1996 Atlanta, 200m vegyes

Kovács Ágnes, 2000 Sydney, 200m mell

Nézz utána!

- Mik voltak az uszodák elődjai!
- Ki volt *Tarzan* a filmvásznon!
- Kik álltak *Csik Ferenc* mellett a dobogón!
- Miről szól a *Sírni csak a győztesnek szabad* című könyv!
- Ki volt az a világbajnok, aki lábbal ért célba 1500méteres győzelme alkalmával!
- Kit nevezünk *úszó Pápának*!
- Miről híres *Denis Pankratov*!
- Mennyivel maradt le *Güttler Károly* az olimpiai aranyról Szöulban és Atlantában!
- Miről híres *Eric, az angolna*!

1.3. Torna

Stockholm, 1912

Sportág történet

Az ókori görögöknél a kulturális élet központja a *gymnasium* volt – azaz a tornaterem (a szó eredete: *gymnos*, azaz csupasz...). A férfiak nem csupán azért gyűltek össze, hogy testüket edzék, hanem hogy elmélyüljenek a művészetekben, a zenében, filozófiában. Az egykori Hellász polgárai hittek abban, hogy test és szellem csak akkor alkothat egymással harmóniát, ha a fizikum erősítése mellett intellektuálisan is feltöltődnek.

A jelenkor tornája sokak szerint a sport és művészet fenséges kombinációja, amely páratlan erőt kölcsönöz az izomzatnak. Ha végignézzük egy férfitornász gyakorlatát, továbbá testfelépítését, ebben aligha kételkedünk. Egyébként *Platón*, *Arisztotelész* és *Homérosz* is regélt a torna rendkívüli erősítő hatásáról.

Az „artistic gymnastics”, a „turnen” a 18. században keletkezett, amikor a klasszikus gyakorlatokat igyekeztek megkülönböztetni a katonai kiképzésben használt különböző elemektől (leginkább Németországban, ahol életet leheltek a tornasportba.) Eleinte a nemesség hitbizományának tekintették a sportágot, ám csakhamar elterjedt az iskolákban, sportklubokban és egyéb intézményekben is. A német típusú tornát idővel a svédek modernizálták, akik már szereket is használtak. Így állt össze a mai versenyprogramban szereplő *szertorna*.

E sportág természetesen helyet kapott az első újkori olimpiai játékok műsorában is, ám beletelt némi időbe, míg kialakult a ma is ismert arculata. Tekintettel arra, hogy az ókori görögök gymnasiumából „hozták át” a századfordulóra, ott pedig mindenféle sportot gyakoroltak a derék hellének, meglehetősen tarka képet mutattak a 20. század első felének világbajnokságai. Az első, 1903-as eseményen például a rúdugrás és a súlylökés is szerepelt a programban, míg 1922-ben úszószámokat is rendeztek.

Olimpiai múlt

Jóllehet rögtön Athénban szerepelt a programban, s azóta is folyamatosan az egyik legnépszerűbb sportága – egyszerismind egyike a nagy négyesnek (atlétika, úszás, torna, vívás), amely „örökös tagként” egyszer sem hiányzott az ötkarikás kínálatból –, a tornasport kissé kacskaringós utat járt be, míg végre megkapta jelenleg is ismert formáját. Az 1900-as párizsi olimpián például az első ízben kiírt egyéni összetett győztese leginkább a tizenegypróba nevű verseny bajnokának vallhatta magát, elvégre a következő számokban kellett bemutatnia tudását: nyújtó, korlát, ugrás, lólengés, gyűrű, talaj, távolugrás, kötélmászás, kombinált távol- és magasugrás, rúdugrás, súlyemelés! Négy évvel később, St. Louisban csak hat számban kellett teljesíteni, igaz, ezek között a távolugrás és a súlylökés továbbra is szerepelt, mi több, helyet kapott a 100 méteres síkfutás is. Londonban visszatért a kötélmászás, amely még 1924-ben is szerepelt a számok között. Az 1928-as, amszterdami olimpiától kezdve kerültek kizárólag a ma is ismert szerek a tornacsarnokba. Ekkortól mutathatták be tudásukat a hölgyek is. Los Angelesben még külön számként szerepelt a kötélmászás (8 méteres volt a megmászendó köté), sőt, St. Louis után újra műsorra tűzték az amerikai specialitást, a szvingelést is. 1936-tól a jelenkorban megszokott tornaszereken kell produkálniuk magukat a tornászoknak, azaz a férfiaknak hat, a nőknek pedig négy szeren.

A férfiak versenyszerei, az olimpiai szersorrendben:

1. talaj
2. lólengés
3. gyűrű
4. ugrás
5. korlát
6. nyújtó

A hölgyek versenyszerei, az olimpiai szersorrendben:

1. ugrás

2. felemáskorlát

3. gerenda

4. talaj

Érdekeség, hogy száz év után, Atlantában fordult elő először, hogy a szerenkénti döntők aranyérmeit más-más tornász nyakába akasztották, azaz senki sem tudott legalább duplázni. Bezzeg 1992-ben Vitalij Scserbo még hat olimpiai bajnoki címmel tért haza Barcelonából...

Szabályok

Az olimpiai játékokon először a csapatversenyeket rendezik meg, ezek alapján alakul ki az egyéni összetett mezőnye, továbbá a szerenkénti döntőké. Az egyéni versenyben a legjobb 24 tornász megy tovább, igaz 2004-től nemzetenként kettőre redukálták a fináléba továbbjutók számát, így kiváló tornászok sora marad le az összetett verseny döntőjéről, hiszen a csapatversenyben résztvevő 12 nemzet hat-hat tornászt küld csatába.

Minden egyes szer mellett nyolc bírót foglal helyet: ketten a gyakorlat nehézségi fokát értékelik („A” zsűri), azaz megadják a kiinduló pontszámot. A másik hat bírót („B” zsűri) magát az előadást figyeli, s pontozza a kivitelezést. A „B” zsűri pontozása „levonós” technikájú: csak a negatívumokat kell rögzítenie és levonnia 10 pontból a hat bírónak. Az „A” zsűri pontszámát és a „B” zsűri pontszámát összeadják, s így alakul ki az érvényes, vagy más néven végpontszám.

Emellett a pontozás mellett el lehet érni „világcsúcs” pontszámokat is, például 17,40. Érdekeség, hogy először 1976-ban láthattak tökéletesre értékelt gyakorlatot a nézők: Montrealban Nadia Comanecinek mindjárt hét ízben szavazták meg a bírók az akkori legmagasabb pontszámot, a 10-est. Ugyanakkor jellemző, hogy efféle varázslatokra nem voltak felkészülve a montreali szervezők, akik csupán a szokásos három számjegyre állították be az eredményjelzőt, így Comaneci eredménye 1.00-ként jelent meg.

Leghíresebb tornászok

Larisa Latityina (Szovjetunió), 1956-64, 9x olimpiai bajnok

Nadja Comaneci (Románia), 1976-80, 5x-ös olimpiai bajnok

M. Cukahara (Japán), 1972-76; olimpiai bajnok

Savao Kato (Japán), 1968-76, 8x-os olimpiai bajnok

Vitalij Scserbo (Oroszország), 1992 Barcelona, 6 aranyérem egy olimpián

Magyar olimpiai bajnokok

dr. Pelle István, 1932 Los Angeles, műszabadgyakorlat, lólengés

Pataki Ferenc, 1948 London, műszabadgyakorlat

Keleti Ágnes, 1952 Helsinki, műszabadgyakorlat; 1956 Melbourne, műszabadgyakorlat, felemáskorlát, gerenda

Korondi Margit, 1952 Helsinki, felemáskorlát

Női kéziszer csapat, 1956 Melbourne, (Keleti Ágnes, Korondi Margit, Bodó Andrea, Kertész Alíz, Köteles Erzsébet, Tass Olga)

Magyar Zoltán, 1976 Montreal; 1980 Moszkva - lólengés

Borkai Zsolt, 1988 Szöul, lólengés

Ónodi Henrietta, 1992 Barcelona, ugrás

Csollány Szilveszter, 2000 Sydney, gyűrű

Nézz utána!

- Miről szólt a tornasport és az atlétika közötti háború az I. világháború előtti Magyarországon!
- Mi volt az 1912-es stockholmi olimpiai játékok megnyitójának műsora!
- Melyik a legsikeresebb torna nemzet az ötkarikás játékok történetében!
- Miért világhírű *Magyar Zoltán*!
- Hány világvversenyen szerzett ezüstérmet *Csollány Szilveszter*!

2. Labdajátékok

2.1. Labdarúgás

Firenze, 1688

Sportág történet

Egyes források már az ókorban említenek labdajátékokat: a görögök sphairának, a rómaiak ollisnak hívták. Egy, a mai játékhoz közelebb álló verzió – *calcio* – kedvelt szórakozásnak számított a reneszánsz Itáliában. (Ez a mai olasz nyelvben is a világ kedvenc sportágát takarja.) A jelenlegi változat gyökereit Angliában kell keresnünk: 1863-ban alapították meg az első futballklubot, a Sheffield FC-t, majd kisvártatva megalakult a Football Association (FA), amely aztán 1872-ben kiírt egy kupaküzdelmet. Ez a sportág legrégebbi versenysorozata, amelyet ma *FA-kupa* néven ismer a világ. Egyszerű és alapjaiban évszázada változatlan szabályai, gyorsan beszerezhető szerelése, átláthatósága, amatőrök számára is élvezhető volta miatt, nincs olyan eldugott sarka a világnak, ahol ne üznék ezt a sportot. Bármilyen sík felületen játszható, bármilyen eszköz jelölheti a kaput, s minthogy a labda jelen van, a *szórakozás* garantált: nem kell lépéshibára figyelni, „kicsiben” a lesszabályra sem, azaz nincs semmi olyan extra tiltás (leszámítva a szabálytalanságokat, de azok – a kezezést kivéve – jóformán bármelyik csapatsportban annak számítanak), amelyre egy vehemens focimeccs közepette figyelemmel kell lenni. Ez a titka a sportág népszerűségének, s annak, hogy jelenleg több mint 200 tagja van a nemzetközi szövetségnek, a *FIFA*-nak.

Olimpiai múlt

A futball 1900-ban és 1904-ben bemutató sportágként szerepelt a játékok műsorán, 1908-tól pedig olimpiai érmeket osztottak a legjobbaknak. A világbajnokság 1930-as elindulásáig az olimpiai futballtornán dőlt el, melyik a földkerekség legjobb csapata. Az uruguayiak kezdeti vb-sikerét két olimpiai arany vezette fel, 1924-ben és 1928-ban.

Természetesen a foci volt az első a labdajátékok között, amelyekben igen hamar elindult a professzionalizálódás folyamata, márpedig a szigorú olimpiai szabályok tiltották a pénzkereső sportolók részvételét, így a harmincas évektől kezdve a világ krémje fokozatosan eltűnt az olimpiai tornákról. Igaz, egyes sporttörténészek úgy tartják, a második világháborút követően jócskán akadtak profik a mezőnyben: a kelet-európai kommunista rezsimek válogatottjai, melynek tagjai játékosként nem kaptak fizetést, egyéb, valódi munkát nem igénylő állásokban – például katonatisztként – viszont igen. Nem véletlen, hogy az olimpiai dobogót szinte teljesen kisajátították a szovjet blokk államai 1952 és 1980 között.

1996-ban alakult ki a jelenleg is használt megkötés: a korhatár továbbra is 23 év (Európában például rendszerint az U21-es Eb selejtező-sorozata számít egyben olimpiai kvalifikációnak), ugyanakkor magán az olimpiai játékokon a keret kiegészíthető három, bármilyen életkorú profival. A rendelkezések mögött a FIFA és az *UEFA* azon törekvése áll, hogy az olimpiai fociesemény ne lehessen konkurenciája a világbajnokságnak, illetve az Európa-bajnokságnak, azaz az olimpiai játékok mai műsorában a labdarúgás az egyetlen sportág, talán a tenisz mellett, amelyben nem a világ legjobbjai mérik össze tudásukat.

A legnagyobb érdeklődéssel várt esemény(mind a nézők, mind a sportolók számára) a világbajnokság. A nemzeti válogatottak négy évente mérik össze tudásukat, s ezek az események ma már gazdasági vállalkozások is egyben a rendező ország számára. Az eddigi világbajnokságokon csak néhány nemzet (Brazília, Olaszország, Németország, Uruguay, Argentína, Anglia, Franciaország) osztozott az aranyérmeken. Szakértők szerint új nemzetnek egyre nehezebb feliratkozni erre a listára.

Szabályok

A futball szabályait alighanem mindenki ismeri – részletes leírásra nem vállalkozunk - ugyanakkor valamiféle összefoglalást mindenképpen szeretnénk adni azon túlmenően, hogy a „focit” kétszer tizenegyen játsszák egy 100-110 méter hosszú, 55-70 méter széles pályán, két kapura, és az nyer, aki több gólt lő.

A kétszer tizenegy játékos között egy-egy kapusnak kell lennie, szerelésének el kell ütnie valamennyi más mez színétől. A mérkőzés időtartama 90 perc, futó órával (a sérülések, szándékos időhúzások miatt kieső periódust a félidők végén hosszabbítás formájában pótolhatják), melynek során három cserelehetősége van egy csapatnak. A játék célja a gól elérése, melyet passzok és cselek nyomán, szervezett támadásokkal igyekeznek megvalósítani egy adott csapat játékosai. A labdát lábbal, testtel vagy fejjel lehet a hálóba, pontosabban *teljes terjedelmével a gólvonal mögé* juttatni. A bedobásokat nem számítva – melyeket akkor kell elvégezni, ha a labda az oldalvonalon túlra került akár a földön, akár a levegőben – a labdát senki sem érintheti kézzel, a kapusokat kivéve. Igaz, ők is csak a saját tizenhatosukon (a kapuvonaltól 16 méterre, vonalakkal határolt, 40 méter széles büntetőterületen) belül.

Egy, a kilencvenes években bevezetett szabály szerint a kapus itt abban az esetben sem érintheti kézzel a labdát, ha azt a saját csapattársa lábbal szándékosan visszafelé passzolta (ha fejjel tette ugyanezt, a labda megfogható).

A támadójátéknak némi gátat szabó *lesszabály* értelmében egy játékos akkor van lesen, ha a labda elrúgásának pillanatában egy időben az alábbi négy kritérium teljesül: 1. közte és az ellenfél kapuvonala között kettőnél kevesebb védőjátékos van (beleértve a kapust is); 2. a labdát a saját csapattársától kapta; 3. az ellenfél térfelén tartózkodik; 4. a labda vonala előtt tartózkodik. Amennyiben a négyből akárcsak az egyik nem teljesül, a játékos nincs lesen. (Kiegészítés: ha a társ lövésének a pillanatában a játékos lesen tartózkodik, és a labda akár a kapusról, akár a kapufáról elé pattan, a játékos leshelyzete büntetendő. Ha a játékos lesen áll, de a játékot ez nem befolyásolja, a labdát szabályosan helyezkedő csapattársa játssza meg, a leshelyzete nem büntetendő.)

A szabálytalanságokat szabadrúgással büntetik: a szabálytalanság súlyától függően van *közvetett szabadrúgás* (kisebb faultok: feltartás, lesállás, veszélyes játék, sportszerűtlen viselkedés), továbbá *közvetlen szabadrúgás* (testi kontaktussal járó szabálytalanságok, kezezés). Mindkét esetben a vétkes csapat játékosainak minimum kilenc méterre el kell távolodniuk a labdától. Az előbbiből közvetlenül nem érhető el gól, az utóbbiból igen. Ha a második kategóriába sorolt szabálytalanságot a tizenhatoson belül követik el a támadójátékos ellen, büntetőt kell ítélni (ezt a kaputól 11 méterre jelölt pontról kell elvégezni).

A súlyosabb szabálytalanságokat plusz büntetésekkel torolja meg a játékvezető, akinek két asszisztens könnyíti a munkáját (utóbbiak a bedobások, szögletek, leshelyzetek, rejtettnek vélt szabálytalanságok megítélésénél zászlójelzésekkel segítik a vezetőbíró). Sárga lapot mutathat fel a bíró a szabálytalankodónak, de kirívó durvaság, sportszerűtlenség, közvetlen gólhelyzet

vagy gól megakadályozása (például gólvonalon kézzel hárít a védő) esetében piros lapot. Uutóbbi esetben a játékosnak végleg el kell hagynia a pályát, helyére nem térhet vissza másik csapattárs. Szintén piros lapot kap az, akinek egy mérkőzésen másodszor is felmutatják a sárga kártyát.

Amikor a labda elhagyja az alapvonalat, akkor: szöglettrügás következik, amennyiben utoljára védőjátékos érintette. Ha a támadók érintették utoljára, akkor kirúgással folytatódik a játék.

Az egyenes kieséses rendszerben döntetlen állás esetén kétszer 15 perces hosszabbítás következik, ha ezután sem dől el a mérkőzés, 5-5 tizenegyesrügás dönt, illetve, szükség esetén további büntetők, az első hibáig.

Világbajnokok

Uruguay: 1930, 1950

Olaszország: 1934, 1938 (a döntőben Magyarország ellen), 1982, 2006

Németország: 1954 (a döntőben Magyarország ellen), 1974, 1990

Brazília: 1958, 1962, 1970, 1994, 2002

Anglia: 1966

Argentína: 1978, 1986

Franciaország: 1998

Magyar olimpiai bajnoki címek

1952 Helsinki

1964 Tokió

1968 Mexikóváros

Nézz utána!

- Hol játszották a középkori Itáliában a *Calcio*-t!
- Kik vettek részt az első világbajnokságon!
- Kik voltak az *Aranycsapat* tagjai!
- Ki az egyetlen magyar *Aranylabdás*!
- Melyik magyar játékos volt gólkirály olimpián!
- Kik Ők: *A. di Stefano, Puskás Ferenc, Pelé, F. Beckenbauer J. Cruyff, D. Maradona, Z. Zidane!*
- Mi volt 1986-ban *Isten keze*!
- Melyik a legsikeresebb klubcsapat Európában!

2.2. Vízilabda

Korcula, 1930

Sportág történet

Két szálon indult el a sportág: külön fejlődött Európában és külön Amerikában. Európában természetesen Britanniában kell körülnéznünk, ha a vízilabda ősi változatát keressük. *Bornemouth*-ban kezdték játszani, eredetileg két csónak helyettesítette a kapukat, erre kellett feltenni a labdát, ami különösen annak fényében nem volt könnyű, hogy a kapus bármikor a ladikjára törő játékos nyakába zuhanhatott. A gyakori csigolyasérülések okán aztán belátták, mindenki jobban jár, ha a futballból ismert kapukat teszik meg célpontnak. Az 1880-as évekre a szabályokat is kezdték lefektetni. Az angolszász gyökerek a mai napig érződnek persze: a brutalitást leszámítva bármi megengedett azzal szemben, aki a kezében tartja a labdát.

Az amerikai változat annyiban érdemel említést, hogy a "*water polo*" kifejezést az Újvilágnak köszönhetjük: itt ugyanis a lovaspólót kezdték utánozni a vízben, amikor is üres hordókon ülve kellett a labdát (eleinte egy felfújt marhahólyagot) egy ütővel a kapuba paskolni. Később leszálltak a magas hordóról, és az ütőt is letették, az ütésről viszont nem tettek le, ezért aztán az Államokban még hosszú időn át egészen rendkívüli mód durva keretek között úzták a sportágat.

Olimpiai múlt

Olyan népszerű volt az Angliából hódító útjára induló játék, hogy a futballal párban, csapatsportként helyet kapott az 1900-as olimpiai játékokon műsorán. Négy évvel később amerikai egyetemek csapatai verték kékre-zöldre egymást, ezért az 1904-es viadalt hivatalosan nem ismerik el olimpiai játékokként, *1908 óta* azonban állandó sportág, azaz a csapatjátékok közül a legrégebbi idők óta *szerepel megszakítás nélkül az olimpiai játékokon* (a futballtorna 1932-ben érdeklődés hiányában elmaradt).

Bár relatíve szűk körben játsszák, azt mindenki elismeri, hogy nincs még egy olyan sportág, amelyben a sportoló akkora *megterhelésnek* lenne kitéve, mint a vízilabdában. A semlegeseknek úgy szokták reklámozni a sportágat, hogy egy pólósnak egyszerre kell birtokában lennie egy úszóbajnok képességeinek (meccsenként 5 km a leúszott átlag), egy futballklasszist idéznie passzolási, cselezési, lövési készség tekintetében, továbbá egy rögbijátékos erejével bírnia, a labdáért folytatott ádáz küzdelem során. Ezek láttán legalábbis dagadhat a mellünk, hogy a sportág koronázott királyaiként az egész világ a magyarokat tartja számon. Válogatottjaink 1928 és 1980 között mindannyiszor a dobogón végeztek, és 1932 és 2004 között nyolc alkalommal nyerték el az aranyérmeket. Az utánuk következő olaszok és jugoszlávok (szerbek) „csupán” három-három elsőséggel dicsekedhetnek.

A női vízilabda 2000-ben mutatkozott be Sydneyben, ahol rögtön az ausztrálok örvendhettek, négy évre rá az akkori házigazda, Görögország egy lövésnyire volt az aranytól, de a hosszabbításban végül kikapott az olaszoktól.

Szabályok

Ami a szabályokat illeti, kevés olyan sportág van, ahol annyit variálnának a paragrafusokkal, mint itt. A vízilabda több drámai változáson ment keresztül. Az egyik legnagyobbra 1950-ben került sor, amikor megszűnt az úgynevezett állójáték (addig a bírói sípszóra mindenkinek meg kellett állnia, aki továbbúszott, azt kiállították). Folyamatosan változott a játékidő, 1964-ben a két félidőről áttértek négy negyedre, eleinte öt percesek voltak, aztán sokáig hét percesek. 1969 óta támadóidőt mérnek, és a kiállítások sem a következő gólig, hanem meghatározott ideig tartanak.

A 2004-es athéni olimpiát követően ugyanakkor számtalan olyan változást vezettek be, melyek hatása majdhogynem az 1950-eshez mérhető. Egyedül a pálya, a labda, a kapu mérete és a csapatok létszáma nem változott: az előbbi ugyanúgy 30x20 méter, az utóbbi ugyanúgy hét emberből áll (ebből egyik a kapus), továbbá hat cserejátékosból. Ezen túlmenően a

szabálytalanságok többsége ugyanaz, a büntetésük azonban változott. Az egyszerű faultokért szabaddobás jár, amelyet öt méteren túlról egyből rá lehet löni. A súlyosabb szabálytalanságokért (visszahúzás, fröcskölés, továbbá a kapu előtt a centerrel szembeni szinte bármilyen fault, ami gólhelyzet kialakulását előzi meg) kiállítás jár, ami 20 másodpercig tart. A kiállított csak ennek letelte után térhet vissza, illetve akkor, ha csapata labdát szerez, vagy gólt kap. Az ötméteres vonalon belül közvetlen gólhelyzetet megakadályozó szabálytalanságért, illetve az itt elkövetett brutalitásért büntetődobást kell ítélni (ötméteres). A kiállított vagy az ötméterest érő szabálytalanságot elkövető hibapontot kap: a harmadik után végleg el kell hagynia a medencét, helyére beállhat egy csapattárs. Brutális szabálytalanságért négyperces kiállítás jár, amelyik gólnál sem telik le. A játékidő 4x8 perc (a középső szünet 5 perces, a többi 2-2), az óra minden játékmegszakításnál megáll (azaz tiszta játékidőt mérnek), a támadóidő 30 másodperc.

Leghíresebb vízilabdázóink

Komjádi Béla, 1932 Los Angeles, 1936 Berlin, szövetségi kapitány

Gyarmati Dezső, 1952 Helsinki, 1956 Melbourne, 1964 Tokió olimpiai bajnok csapat kapitánya, 1976 München olimpiai bajnok csapat szövetségi kapitánya

Kárpáti György, 1952, 1956, 1964 bajnoka, 1976-szövetségi edző

Faragó Tamás, 1976 München

Kemény Dénes, 2000 Sydney, 2004 Athén, szövetségi kapitány

Kásás Tamás, 2000, 2004

Benedek Tibor, 2000, 2004

Nézz utána!

- miért nem lehetett ott Komjádi Béla csapata 2. olimpiai győzelménél!
- melyik ország színeiben volt dobogós a később *Bud Spencer* művésznevet felvevő színész!
- kit neveztek *Kukának*, miért!
- miért került fel *Zádor Ervin* minden újság címlapjára 1956-ban!
- kiről neveztek el uszodát még életében *Lakitelek-en*!
- melyik a legsikeresebb család a magyar vízilabda sportban!

2.3. Kézilabda

Nagypályás kézilabda

Sportág történet

A 19. század vége felé találták fel a kézilabdát. Egy német testnevelő tanár, *Konrad Koch* igyekezett tanítványaival valami újat elsajátíttatni, s alkotta meg a csapatban játszható „*königsbergerball*” nevű sportágat. A focit másolta, így tizenegyen szerepeltek mindkét oldalon, és csak kézzel továbbították a labdát. A dánok hamar megszerették, és saját képmásukra formálták: *Frederik Knudsen* a hétfős verzióra dolgozott ki egy szabálykódexet. Később a németek tovább pontosították a szabályokat. *Max Heiser*, berlini testnevelő 1917-ben fektetett le egy sor olyan regulát, amely a mai szabályokban is visszaköszön. Az amszterdami olimpián alakult meg a nemzetközi szövetség. A tizenegy fős, *nagypályás* változat bemutató sportágként a berlini játékok műsorára is felkerült.

A két verzió sokáig létezett egymás mellett: a sportág első világbajnokságán focipályán és kispályán is megküzdöttek a résztvevők, a 11-es és 7-es formulát is a németek nyerték. Idővel aztán mindinkább a *skandináv változat* lett a nyerő, a futballpályán játszott kézilabda utolsó világbajnokságát 1966-ban rendezték meg. Attól fogva egyértelműen a teremsportot értették a kézilabda elnevezés alatt. A sportág végül 1972-ben teljes jogú tagként bemutatkozhatott a müncheni olimpián, négy évvel később pedig már a hölgyek is pályára léphettek Montrealban.

Olimpiai múlt

A „nagylabdás” csapatsportágak közül a kézilabda érkezett meg utolsóként az olimpiai programba: a röplabda nyolc évvel előzte meg. Érdekes, hogy a férfiak mezőnyében a mai napig nem sikerült megtörni a kelet-európaiak uralmát: 1972 óta soha, egyetlen alkalommal sem tudott győzni más ország a *Szovjetunió-Jugoszlávia-NDK* hármason, illetve az utódállamokon kívül. Jóllehet a világ- és Európa-bajnokságokon már rendre megelőzték őket a svédek, franciák, németek. A hölgyeknél színesedett a kép: a szovjetek egyeduralmát koreai korszak követte, azóta pedig a dánok remekelnek. Ők nyerték az utolsó három aranyérmet, mindannyiszor egészen drámai csatában. Vélhetően a sydneyi történések kitörölhetetlenül élnek a magyar szurkolók emlékezetében.

Szabályok

A sportág szabályainak rövid leírása a következő. Hét fő alkot egy csapatot (öt cserejátékos ülhet a padon, bármikor szabad cserélni, de csak a kijelölt helyen lehet elhagyni a pályát), közülük egy a kapus, a mezőnyben szerepel két szélső, két átlövő, egy irányító és egy beálló játékos. A kétszer 30 perces mérkőzésen a cél: gólt lőni az ellenfél kapujába. Az óra folyamatosan fut, viszont a játékvezetők megállíthatják, ha úgy vélik, hosszabb megszakítás következhet (sérülés, kiállítás, messzire száll a labda, törölni kell a pályát), ilyenkor az ő jelzésük után indítható újra a stopper. A góllövéshez nyilvánvalóan bármelyik kéz használható, meggátlására pedig a test, a fej, a váll, a comb, még a térd is. Az alsó lábszárral viszont tilos érinteni a labdát, természetesen a kapusokat kivéve. Gól a pálya bármely pontjáról elérhető, kivéve az ellenfél kapuja előtt, attól hat méterre meghúzott vonallal kijelölt *büntetőterületet*: a támadó nem léphet ezen belülre, a vonalat sem érintheti a lábával. Ugyanakkor elrugaszkodva a levegőben betörhet ide, feltéve, ha a labdát az előtt dobja el, hogy a lába ismét talajt ér.

A labda kapuig juttatásánál fontos figyelembe venni, hogy egy játékos csak *három lépést* tehet anélkül, hogy a labdát lepattintaná, majd a pattintást követően még három lépésre van lehetősége, de utána már passzolnia vagy lőnie kell. További megkötés, hogy a láb elmozdítása nélkül csupán három másodpercig tartható kézben a labda.

A védőgárda különféle szabálytalanságokkal igyekszik meggátolni a gólszerzést: a súlyosabbakért a sárga lapot adnak, a kirívókért pedig kétperces kiállítás jár. A durvaságot azonnali piros lappal kell büntetni. A kizárt játékos nem térhet vissza a pályára, de helyette

beállhat más a két perc leteltét követően. A büntetőterület határvonalával párhuzamosan meghúzott szaggatott vonalról kell elvégezni az azon belüli faultokért megítélt szabaddobásokat. Ilyenkor a védőknek a hatos vonalra kell visszahúzódniuk, a támadóknál pedig senki sem tartózkodhat a szaggatotton belül.

Ellentétben a vízilabdával és a kosárlabdával, itt nincs időlimit a támadásokra, ugyanakkor a labda járatása gólszerzésre kell irányuljon, ellenkező esetben a bírók *passzív játék*ért elvehetik a labdát a támadó csapattól.

Olimpiai bajnokok

Férfiak:

Szovjetunió-FÁK-Oroszország, 1976, 1988, 1992, 2000

Jugoszlávia 1972, 1984

Kelet-Németország (NDK) 1980

Horvátország 1996, 2004

Nők:

Szovjetunió, 1976, 1980

Jugoszlávia 1984

Dél-Korea 1988, 1992

Dánia 1996, 2000, 2004

Legnagyobb magyar sikerek

Női válogatott, 1976 Montreal, 1996 Atlanta 3. hely; 2000 Sydney, 2. hely.

Férfi válogatott, 1980 Moszkva, 1988 Szöul, 2004 Athén 4. hely

Legelismertebb játékosok:

Kovács László (1963-1971), Kovács Péter (1980-1988), Éles József (1992), Kökény Beatrix (1996-2000), Farkas Ágnes (2000-2004)

Eddig öt alkalommal választottak magyar játékost az év legjobb női kézilabdázójának, Ők: Kocsis Erzsébet (1995), Radulovics Bojana (2000, 2003), Kulcsár Anita (2004), Görbicz Anita (2005)

Nézz utána!

- Milyen társadalmi okai voltak a sportág rohamos fejlődésének!
- Milyen eredményeket ért el játékosként és szakemberként a sportágban Kovács László!
- Melyek voltak a magyar klubcsapatok legnagyobb sikerei a 1980-as, '90-es és 2000-es években!
- Mit takar a *kinai figura* kifejezés!
- Milyen lövésformákat alkalmaznak a sportágban!
- Miért tekintik a szakemberek minden idők legjobb játékosának *A. Lavrovot*, illetve *Z. Turcsinát*!

2.4. Kosárlabda

James Naismith

Sportág történet

Egyike azon kevés sportágnak, amelynek születési ideje pontosan tudható, sőt, a kosárlabdának még a *szülőatyja* is ismert. Ő pedig nem más, mint a kanadai *James W. Naismith*, aki a springfieldi YMCA nevelőiskola instruktoraként azt a feladatot kapta feletteseitől, hogy találjon ki valami teremben is űzhető játékot, formában tartandó a fiatalokat a kemény New England-i télben. Naismith barackos kosarakat rakott úgy két méter magasba 1891 decemberében, ebbe kellett bedobni a labdát. Akkoriban egy ember mindig egy létra tetején álldogált, hogy a kosárba hullott labdát visszaadja, később "áteresztővé" változtatták a kosarakat. A legérdekesebb az egészben az, hogy az instruktor által lefektetett 13 szabálypont nagy része még ma is a játék alapját képezi, azaz mondhatjuk, igen jól "ki lett találva". Egyébként nem kellett negyven év, hogy a játék Európa-szerte népszerűvé váljék. Olyannyira nem, hogy 1932-ben, Svájcban megalakították a nemzetközi szövetséget.

Olimpiai múlt

1936-tól kosaraznak az ötkarikás játékokon a férfiak, negyven évvel később a nők is bekapcsolódhattak. Jó ideig csupán az volt a kérdés, ki lesz a második, merthogy az amerikaiak verhetetlennek tűntek férfivonalon: 1936 és 1968 között egyetlen meccset sem veszített a Team USA, és megszorítani se nagyon tudták a tengerentúliakat. 1992-ben a NOB felemelte a sorompót az *NBA* profijai előtt, így a barcelonai játékokon alighanem minden idők legvarázslatosabb zsenigyülekezete lépett parkettre, soraiban olyan legendákkal, mint *Michael Jordan*, *Magic Johnson* és *Larry Bird*. A *Dream Team*nek nevezett alakulat természetesen simán győzött. A hölgyeknél eleinte a szovjetek uralkodtak, ám 1984 óta az amerikaiak vára bevehetetlen (1992-ben még egyszer sikerült az oroszoknak), hasonló fölényrel verik meg ellenfeleiket, mint a férfiak fénykorukban.

Szabályok

A játékot egy 28x15 méteres pályán játsszák, a pálya két végében 3.05 méter magasan egy-egy palánkra erősített gyűrű található: ebbe kell beletalálniuk a játékosoknak. Ha az alapvonaltól 6.25 méterre, körjelleggel húzott vonalon túlról sikerül ez, az három pontot ér, azon belülről kettőt, büntetőből egyet. Az alapvonaltól 5.8 méterre meghúzott büntetővonalról akkor dobhat valaki, ha gólhelyzetben szabálytalankodnak vele szemben. Ha a dobómozdulatot már elindította, és a labda a gyűrűbe hullik, akkor csak egyszer dob. Ha nem születik kosár, akkor kétszer (ha ez a hárompontos vonalon túl történik, akkor háromszor). Egy félidőben egy csapat négy szabálytalanságot követhet el úgy, hogy a nem gólhelyzetben elkövetett faultok után az ellenfél oldalbedobással hozhatja játékba a labdát. Ezt követően minden egyes faultot követően két dobás jár a sértettnek, és csak neki, (kosárlabdában csak súlyos sérülés esetén helyettesíthető mással a büntetődobó). Ugyancsak az *ötfaultos szabály* áll az egyénekre is: az a játékos, aki ötször szabálytalankodik, kipontozódik, és a továbbiakban nem játszhat a mérkőzésen. A mérkőzést három játékvezető vezeti. Ha egy faultot szándékosnak ítélnék, akkor a sértett a két dobás mellett még a labdát is megkapja, és ugyanez áll a technikai hiba esetére is: ilyenkor a sportszerűtlenül viselkedő edző vagy játékos ellen ítélnék. Rendkívül súlyos szabálytalanság esetén azonnali kiállításal büntethető egy játékos, a helyére azonban azonnal beállhat egy csereember.

Egy támadásra 24 másodperce van egy csapatnak, a játékidő egyébként négyszer tíz perc. További időtényező a három *másodperces szabály*: az ellenfél kosara alatti, színessel jelölt

területen belül egyik támadó sem tartózkodhat három másodpercen túl labda nélkül. Ha mégis ott időzne, csapata elveszíti a labdát. Különleges szabálynak számít a *lépéshiba*: a játékosok a labdával a kezükben csak kettőt léphetnek, pattogtatva bármennyit, illetve létezik a *sarkazás* is, azaz ha az egyik lábukon állnak, a másikkal különböző irányban tehetnek lépéseket anélkül, hogy az álló láb elmozdulna. Létezik még a *kétszer indulás* szabály: ha valaki labdavezetés után megfogja a labdát, majd megint pattogtatni kezd, de ilyenkor a játékostól elveszik a labdát.

Labdajátékoknál ritka szabály, hogy a pályát a levegőben elhagyó labdát egészen addig vissza lehet juttatni a vonalakon belülre, amíg a pályán belülről utána repülő játékos vagy a labda nem ér talajt. Az európai és az NBA-ben játszott kosárlabda között több apró különbség van, a világversenyeken az európai szabályok a mérvadók. Ami közös: kosárlabdában nincs döntetlen, még a csoportkörben sem, ötperces hosszabbításokat játszanak egészen addig, amíg valamelyik csapat meg nem nyeri a mérkőzést.

Magyar olimpiai szereplések

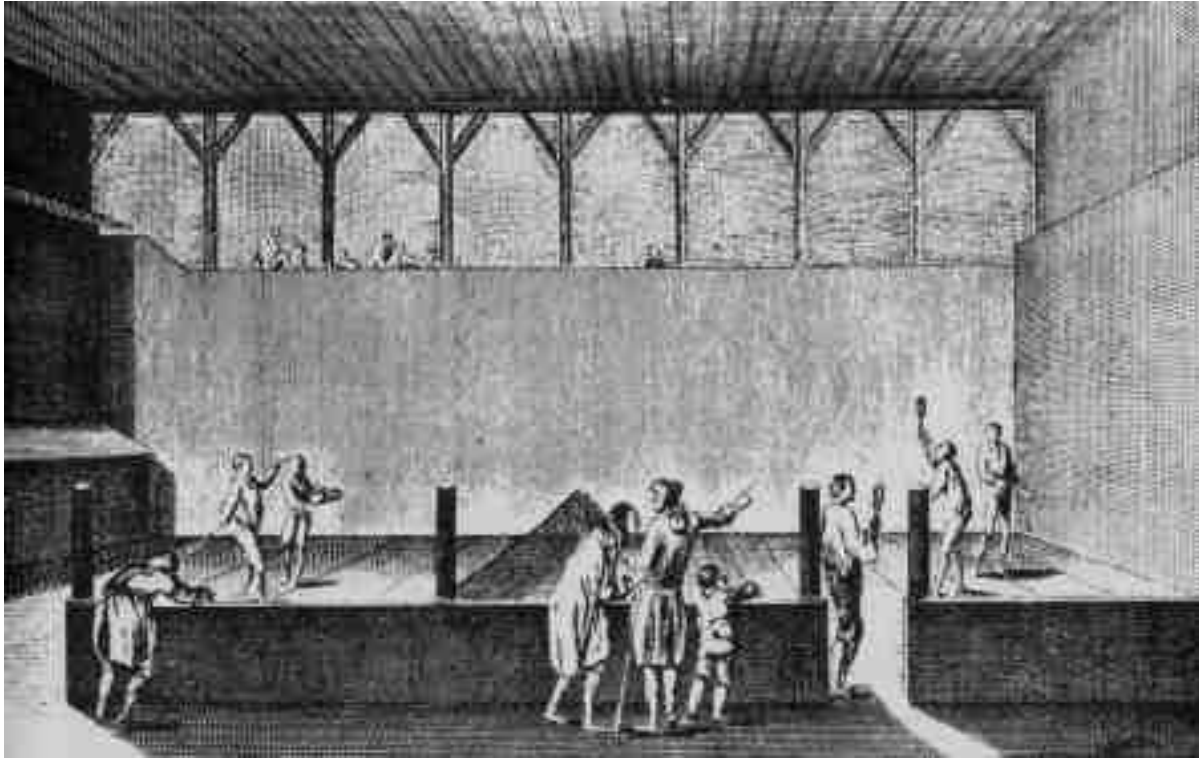
Férfiak: 1960 Róma, 9. hely

Nők: 1980 Moszkva, 4. hely

Nézz utána!

- Melyik sportág téli szünetének hasznos eltöltésére „találta fel” a sportágot Naismith!
- Kinek állítottak szobrot *Chicago*-ban még pályafutása közben!
- Ki az eddigi egyetlen magyar, aki játszott az NBA-ben!
- Melyik a legsikeresebb európai klubcsapat!
- Mi a Streetball!
- Hogyan népszerűsítik a sportágot a *Harlem Globtrotters* tagjai!
- Melyik magyar női játékos volt 2006-ban Európa 2. legjobbja a szakemberek szavazata szerint!

2.5. Tenisz

Francia labdaház, 1763

Sportág történet

A mai tenisz őseit próbálgatták Kínában, Egyiptomban és Japánban. A teniszsport hivatalosan első kísérletének tekintett *trigon* nevezetű játékot a görögök és rómaiak hagyományozták az utókorra. A 13. században a „*tenyérlabda*” végül annyira népszerű lett Franciaországban, hogy szinte minden város és község terén megtaláljuk. A játékkeret falakkal vették körül, amik megváltoztatták a játékszabályokat. A játékosok a labdát a szemben lévő falhoz ütötték, ahonnan az ellenfél térfelére kellett esnie. A játék nagy népszerűsége miatt a létesítményt is tökéletesítették: fedett játékkeret építettek, és később kialakult a *labdaház*.

Érdekesség, hogy a francia forradalom kezdetét jelentő eskü épp a versailles-i labdaházban hangzott el.

A brit tenisz nagyon hasonlított a francia labdaházi játékhoz, valószínű, hogy a tennis szó is az ófrancia *teneiz* (fogadd) szóból ered. Virágkorát a 16-17. században érte el a szigetországban, ahol sokan tevékenykedtek a sportág *szabadtéri meghonosítása* érdekében. 1868 nyarán, London egyik peremvárosában, Wimbledonban egy új egyesület alakult: az All England Croquet Club, amely 1875-ben teniszpályákat is építtetett a sporttelepén.

A modern sport professzionalizációjában sarkalatos problémaként jelentkezett az amatőr-profi kérdés. A *fehér sport*ban sem lehetett elkerülni a konfliktust, hiszen a pénz már a kezdetektől megvetette lábát. Minél több pénz áramlott a sportágba, annál többet akartak kapni és visszanyerni belőle a versenyzők és az üzletemberek is.

A tenisz úgy élt az emberek tudatában, mint egy eredendően *úri sport*, amit az arisztokraták hobbiból űztek. Nehezen tudták megbotránkozás nélkül tudomásul venni, hogy a tenisz észrevétlenül profi, és így tisztes megélhetést biztosító sporttá érett.

Olimpiai múlt

Az olimpiai mozgalom 1984-ig ragaszkodott az amatőrség eszméjének megőrzéséhez. A profi teniszt, mivel nem fért össze az *olimpizmus* által hirdetett filozófiákkal, a kezdetek után száműzték a játékok programjából. 1924-ben volt utoljára tenisz műsoron, s egészen 1988-ig. Szöulig kellett várni az új olimpiai bajnok megszületésére. Ebből kifolyólag a sportág legnagyobb alakjait más versenyeken csodálhatták, ám ezeknek kialakulása is igen sajátos volt.

A teniszsportban nem rendeznek hivatalos világbajnokságokat, a négy *Grand Slam* verseny eredménylistája kerül a sport világlapok címlapjára.

*Wimbledon*ban füvespályán, Párizsban salakon (*Roland Garros*), míg Melbourne-ben (*Australian Open*) és az Egyesült Államokban (*US Open*) kemény borítású pályán folynak a küzdelmek.

Az első wimbledoni tenisztorna 1877. július 9-én kezdődött és 22 játékos küzdött a helyezésekért.

Később a hivatásos játékosok megalakították az *ATP*-t és a *WTA*-t, a férfiak és a nők érdekvédelmi tömörülését. Ettől kezdve a nemzetközi szövetségnek (ITF) is hozzá kellett szoknia a gondolathoz, hogy sportágukban egy náluk is nagyobb úr diktál, nevezetesen a pénz.

Szabályok

A teniszt egy 8,23x23,77 méter nagyságú pályán játsszák, melyet középen egy átlagosan 95 cm magasságú háló szel ketté. Mindkét térfélen az úgynevezett T-vonal jelöli ki a két-két (6,4x4,11 m nagyságú) adogató zónát.

A pályán kívülről adogatással kezdődik a labdamenet, mely során a cél az ellenfél hibára készítése, azaz egy érintéssel úgy átütni a labdát, hogy az a túlsó térfélen kétszer pattanjon, vagy az ellenfél ne tudja a pályára visszaütni a játékszert.

A játék két (férfi Grand Slam tornán három) nyert *szettig* tart. Egy szettben 6 játékot kell megnyerni két különbséggel (6:6 nál *tie-break* következik). A *game*-ekben 15-30-40 pontokkal számolnak.

A számolás megihletője a kezdetekkor divatos hatos számrendszer volt, s ez gyakorolt hatást az órabeosztásra, a fokrendszerre, sőt a pénzegységre is. Tehát nem az óra negyedes beosztása (15, 30, 45) adta a játék számolási alapját, mert az éppúgy a hatos számrendszer következménye volt, mint a *paume* pontszámítása.

Egy rossz adogatás minden alkalommal elfogadható. *Kettős hibánál* az ellenfélé a pont. A fogadhatatlan adogatást *Ace*-nak nevezzük.

Páros mérkőzésen a pálya két szélén lévő 1,37m széles folyosót is használják. Itt egyébként (az asztalitenisszel ellentétben) nincs megkötve, hogy mikor ki érhet labdába, csak játékonként változik a szerváló személye.

Legnagyobb magyar sikerek

Körmöczy Zsuzsa, Roland Garros bajnoka

Taróczy Balázs, Wimbledon bajnoka párosban

Temesvári Andrea, Roland Garros bajnoka párosban

Nézz utána!

- Ki az egyetlen férfi, aki mind a négy Grand Slam-et megnyerte, mióta négy különböző borításon rendezik azokat !
- Ki nyerte a legtöbb Grand Slam-et, férfiaknál és nőknél!
- Miért kellett félbehagynia pályafutását a csúcson a magyar származású *Szeles Mónikának*!
- Kiknek sikerült megszakítás nélkül öt alkalommal megnyerni a wimbledoni tornát!
- Mennyi pénzdíjat „teniszeznek össze” évente a legnagyobbak!
- Miért nevezték *A. Agassi-t paradicsommadárnak*!

2.6. Röplabda

Hamburg, 1952

Sportág történet

A röplabdát ugyanazon a főiskolán találták fel, mint a kosárlabdát, csak néhány évvel később. Naismith kollégája és barátja, *William Morgan* hosszasan tanulmányozta a kosarazást, majd kidolgozott egy új labdajátékot. *Mintonette*-nek keresztelte el az 1895-ben született sportot, melyet később egy professzor kollégája volleyballnak nevezett el, mivel a labdát röptében ütik meg, a teniszből ismert röptéhez (volley) hasonló módon. A világ sok részére kiterjedő YMCA-hálózatnak hála a sportág hihetetlen gyorsasággal terjedt: miközben Athénban első ízben gyülekeztek az olimpikonok, Japánban már ütötték a labdát a háló fölött. Európába az amerikai katonák hozták el a sportágot az első világháború idején, itt elsősorban a keleti országokban lett igazán népszerű. Bár a speciális labdát már 1900-ban megalkották, és a szabályrendszer is gyorsan kikristályosodott (1918-tól már a meccseken hat játékos szerepelt egy csapatban, két évvel később pedig általános elfogadott szabállyá lett az „egy oldal, három érintés” elve), mégis a nemzetközi szövetség megalakulásáig, egészen 1946-ig kellett várni.

Olimpiai múlt

1964-ben Tokióban a „bemutató sportág” periódust kihagyva azonnal éremért küzdhettek a „röpisek”. Azok után, hogy a szovjetek megnyerték a férfiversenyt és a japánok a nőit, újabb és újabb országok kerültek a csúcsra. Noha az oroszok eleinte nagyhatalomnak számítottak, később fokozatosan eltűnt a hegemóniájuk: Kuba, Brazília, Kína, az alapító Egyesült Államok, majd Hollandia és Jugoszlávia válogatottjának a tagjai is felállhattak a dobogó legfelső fokára.

Szabályok

A pálya 18x9 méter nagyságú, a háló 2.43 centiméter magas a férfiaknál, 2.23 centiméter magas a nőknél. Technikailag alighanem az egyik legnehezebb labdasport, hiszen a játék csak addig tart, amíg a labda a levegőben van. Amint földet ér, vége a labdamenetnek. Ennek megakadályozása rendkívüli koncentrációt, technikai és helyezkedési képzettséget igényel. Ez az egyetlen a „nagyabdás” sportágak között, amelyben a súlyos hátrány sem jelenti azt, hogy a meccs elveszett. Időlimit nem lévén, a meccslabda eldőlésének pillanatáig reménykedhet a hátrányban lévő csapat. Egy röplabdamerkőzés három megnyert szettig tart. Egy-egy szett 25 pontig tart, ha ötödik, döntő játszámára kerül sor, ott 15 pontot kell szerezni. 2000 óta minden labdamenet pontot ér. A szett végén két pont különbségnek kell lennie.

Egy csapatban egyszerre hat játékos van a pályán. Ebből három, az *első sor kötelesek* állnak elöl, a háló és az attól három méterre lévő vonal között. Miután megtörtént az adogatás, mindenki változtathatja a helyét – ugyanakkor minden pontnyerést követően kötelező módosítani az alapfelálláson. A „*forgás*” során az óramutató járásával ellentétes irányban odébb kell mennie egy pozícióval mindenkinek – ha ezt egy csapat eltéveszti, a hiba pillanatától a hiba felfedéséig akár az összes pontját elveszítheti. 2000 óta lehetőség van egy *liberojátékos* szerepeltetésére. A libero többnyire egy védekező specialista, aki a többiekétől eltérő színű mezben játszik, kimarad a forgásból, csak a hátsó sorban állhat, nem szerválhat, nem sáncolhat, és nem ütheti meg azokat a labdákat, amelyek magasabban vannak a háló tetejénél. Fontos szabály, hogy a játékosok használhatják a lábukat.

Amikor a labda talajt ér, a menetnek vége. Ha a labda a vonalakon belül ér padlót, akkor a másik térfélen lévő csapaté a pont; amennyiben a vonalakon túl, akkor az a csapat kapja a pontot, amelynek játékosai utoljára „nem érintették” a labdát. Szintén az ellenfélé a pont, ha a labdát a hálótartó oszlop *antennáján* kívül ütik át a túlsó térfélre. Ugyancsak pontvesztéssel jár, ha egy játékos bármilyen szituációban hozzáér a háléhoz, vagy lábával érinti a felpályán felfestett vonalat. A labda a talajra érés pillanatáig a képzeletbeli térfél hosszanti és szélességi

kiterjesztésétől bárhol megjátszható, azaz egy játékos akár a terem végéből is visszaütheti, ha utoléri.

Egy csapatban hatszor lehet cserélni egy játszma során. A libero cseréje ebbe nem számít bele, őt ugyanakkor legalább egy pont erejéig mindenképpen le kell hozni a szett során. Ha egy cserejátékost cserélnek le ugyanabban a szettben, az később már nem térhet vissza, és nem küldhető be a helyére ugyanaz, akinek a helyére bejött.

Strandröplabda

Sportág történet

Az 1920-as években indult hódító útjára a strandröplabda, amelyet eredetileg családi időöltésnek műveltek a Csendes-óceán mentén. A harmincas években már Kelet-Európában (Csehszlovákia és Lettország homokosabb területein) is ütötték a röplabdát. Az első hivatalos *kettő a kettő elleni mérkőzést* 1947-ben vívták, Kaliforniában. Az ötvenes években ugyanitt meghirdették az első körversenyt, melyre százak neveztek, és öt strandon vetélkedhettek egymással.

Ezek után a hetvenes évekkel beköszöntött az aranykor: megjelentek a szponzorok a sportágban, így az évtized végén már profik ütötték a labdát a homokon.

Olimpiai múlt

A sportág 1996-ban debütált, Atlantában, ahol mindjárt az „anyasportág” koronázatlan királya, a strandra átrándult magyar származású *Karch Kiraly* lett a győztes, partnerével, Kent Steffes-szel.

Szabályok

A *strandröplabdánál* minden „kicsit más”. Hangulatában mindenképpen. A pontok megnyerése vagy elvesztése ugyanazon az alapon történik, mint a normál röplabdában, és a pálya mérete is hasonló. Ugyanakkor azon túlmenően, hogy csak két ember alkot egy csapatot, és minimum 40 centiméter mély homoknak kell fednie a pályát, további különbségek is vannak. A szakág még őrzi a régi szabályt: itt csak a szerváló egység szerezhethet pontot, ha a fogadók nyerik a

menetet, akkor átszáll rájuk az adogatás és a pontszerzés lehetősége. Az első két szett 21 pont eléréséig tart. A döntő, a harmadik 15-ig. Nincs középvonal a térfélen, a játékosok oda helyezkednek, ahova akarnak. Ellenben ejtés nincs, a labdát meg kell ütni.

Az olimpiai játékokon mindkét nemből 24 pár áll rajthoz, valamennyit rangsorolják, majd az első kiemelt játszik a 24-ikkel, a második a 23-ikkal, és így tovább. A tizenkét győztes továbbjut, a vesztesek újabb két fordulót játszanak, majd az itt állva maradt négy egység csatlakozik a győztesekhez, és a 16-os mezőny vág neki az egyenes kieséses szakasznak.

Nézz utána!

- Hányszor nyert olimpiai játékokon a kubai női válogatott aranyérmet!
- Mi volt a magyar röplabdázás legnagyobb sikere!
- Mire utal szó szerint a liberó elnevezés!
- Kik alkotják jelenleg a magyar válogatottak keretét!
- Mit jelent a „sáncárnyék”!
- Hol helyezkednek el a bírók a mérkőzés alatt!
- Milyen labdaérintéseket különböztet meg a sportági szaknyelv!

Felhasznált források

Földes É., Kun L., Kutassi L. (1982): A magyar testnevelés és sport története. *Franklin Nyomda, Budapest.*

Kun L. (1998): Egyetemes testnevelés és sport történet. *Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.*

www.mob.hu

www.masz.hu

www.musz.hu

www.tornasport.hu

www.mlsz.hu

www.mvlsz.hu

www.handballnet.hu

www.hunbasket.hu

www.mtsztenisz.hu

www.roplabdaszovetseg.hu

Tartalom

(1. félév)

Bevezetés	3.
A sportágak csoportosításának szempontjai	4.
1. Alapsportágak	6.
1.1. Atlétika.....	6.
1.2. Úszás.....	13.
1.3. Torna.....	16.
2. Labdajátékok	19.
2.1. Labdarúgás.....	19.
2.2. Vízilabda.....	23.
2.3. Kézilabda.....	25.
2.4. Kosárlabda.....	28.
2.5. Tenisz.....	30.
2.6. Röplabda.....	33.

(2. félév)

3. Tradicionális magyar sportágak

- 3.1. Vívás
- 3.2. Kajak-kenu
- 3.3. Öttusa
- 3.4. Sportlövészet
- 3.5. Ökölvívás
- 3.6. Birkózás
- 3.7. Cselgáncs

4. További olimpiai sportágak

5. Téli sportágak

- 5.1. Havon úzótt sportágak
- 5.2. Jégen úzótt sportágak

6. Nem olimpiai sportágak

floorball, ultimate frisbee, rögbi, amerikai football, szabadidő-, extrém-, technikai sportok